

עמירם אורן

צבא וארץ במדינת ישראל-

שימושי הקרקע של צה"ל ממלחמת העצמאות ועד מבצע "קדש" (1948 – 1956)

עבודת דוקטורט, החוג לגיאוגרפיה, אוניברסיטת חיפה, 2003

תוכן עניינים

1	הקדמה
8	מבוא: צבא ומרחב
77 - 13	פרק ראשון – מלחמת העצמאות (1948)
13	א. מחנות הצבא הבריטי ערב יציאתו מהארץ
24	ב. תשתית המחנות
24	(1) התחלת יצירת תשתית המחנות מפרוץ הקרבות ועד פלישת צבאות ערב
41	(2) ההמשך עיצוב תשתית המחנות מהפוגה ראשונה ועד תום מבצעי ההכרעה
41	א) צרכני הקרקע
60	ב) מקרקעין ובינוי
63	ג) פריסה מרחבית
70	ג. "צבא ומרחב" לקראת תום המלחמה
128 - 78	פרק שני - זמן המעבר עם סיום המלחמה (1949)
78	א. צמצום צה"ל ותכנון דמותו העתידית
86	ב. המשך עיצוב תשתית המחנות
86	(1) צרכני הקרקע
94	(2) מקרקעין
95	(3) פינוי מחנות
98	(4) בינוי
98	(5) פריסה מרחבית
103	ג. שטחים צבאיים
103	(1) קביעת מערך שטחי האימונים
110	(2) מענה טריטוריאלי לסוגיות ביטחון שוטף
116	ד. חלקו של צה"ל בעיצוב המרחב הלאומי
116	(1) מערך ההגנה המרחבית ותכנון ההתיישבות
119	(2) קשרים עם גורמי התכנון הפיסי האזרחי
124	ה. "צבא ומרחב" בתום תקופת המעבר
205 - 129	פרק שלישי – השנים הראשונות לאחר המלחמה (1950 – 1952)
129	א. בניין, ארגון ופעילות צה"ל
141	ב. המשך עיצוב תשתית המחנות
141	(1) התאמה לצרכים החדשים
145	(2) הסדרה מנהלית וחוקית
147	(3) המשך פינוי מחנות והסדרת סוגיית הבעלות על המחנות הבריטיים
150	(4) הפריסה המרחבית
152	(5) ארגון מערך הבינוי
153	(6) שטחים חדשים נדרשים והקצאתם
162	(7) המשך התאמת תשתית המחנות
163	(8) התשתית הפיסית עם סיום הקמתו של צה"ל מחדש
165	ג. שטחים צבאיים
165	(1) ארגון מערך שטחי אימונים
179	(2) שטחי ביטחון שוטף באזורי ספר וגבול
184	ד. חלקו של צה"ל בעיצוב המרחב הלאומי
184	(1) מערך הגנה מרחבית ותכנון ההתיישבות
188	(2) קשרים עם גורמי התכנון הפיסי אזרחי
200	ה. "צבא ומרחב" עם תחילת דרכו החדשה של צה"ל – מבט כולל

255 - 206	פרק רביעי – השנים הבאות לקראת המשך (1956 – 1953)
206	א. תחילת ההתעצמות צה"ל
213	ב. תמורות בתשתית המחנות
219	ג. שטחים צבאיים
219	1) מיסוד מערך שטחי אימונים
238	2) היבט טריטוריאלי של בעיות ביטחון השוטף
240	ד. חלקו של צה"ל בעיצוב המרחב הלאומי
240	1) מערך הגנה מרחבית ותכנון ההתיישבות
245	2) קשרים עם גורמי התכנון הפיסי אזרחי
252	ה. "צבא ומרחב" בשלהי 1956
267 - 256	דיון
256	א. התשתית והפריסה של צה"ל
261	ב. יחסי גומלין עם המערכת האזרחית
266 – 265	מסקנות
267	סוף דבר
286 - 268	מקורות וביבליוגרפיה
כרך שני	נספחים

רשימת מפות

17	מפה 1: פריסת מחנות הצבא הבריטי בהתאם לחלוקת הארץ לאזורים
20	מפה 2: פריסת מתקני חיל האוויר המלכותי
22	מפה 3: פריסת תחנות טיגרט בא"י המערבית בשלהי 1947
24	מפה 4: הישוב היהודי ערב מלחמת העצמאות
36	מפה 5: תיחום מובלעת הצבא הבריטי בחיפה
36	מפה 6: שטח בשליטה יהודית ערב הפלישה
42	מפה 7: שטח המדינה עם ראשית ה"הפוגה הראשונה"
45	מפה 8: תחום שטח המדינה לאחר קרבות "עשרת הימים"
47	מפה 9: חלוקת הארץ לארבע חזיתות
48	מפה 10: חלוקת החזיתות ולמחוזות
54	מפה 11: שטח המדינה עם תום מבצעי ההכרעה
74	מפה 12: אזורי ההתיישבות המוצעת לקביעת גבולות המדינה בשלהי מלחמת העצמאות
81	מפה 13: תיחומי מפקדות מרחביות
88	מפה 14: מרחב הנגב שנוסף בעקבות מבצע "עובדה" מרס 1949
110	מפה 15: אזורי הביטחון
110	מפה 16: קו שביתת הנשק עם לבנון
111	מפה 17: מהלך הקו הירוק
112	מפה 18: תיחום רצועת עזה
125	מפה 19: גבולות המדינה לפי הסכמי שביתת הנשק ביחס לגבולות הצעת החלוקה
132	מפה 20: הקצאת חטיבות המילואים בהתאם לחלוקת שטח המדינה לפקודים ומחוזות – 1950
133	מפה 21: תיחום הפקוד השמיני
142	מפה 22: פריסת ריכוזי מחסני חירום של חטיבות המילואים
150	מפה 23: מתקני צה"ל העיקריים בשלהי 1950
166	מפה 24: פריסת שטחי אימונים בקיץ 1950
181	מפה 25: אזור המופרז עוג'ה אל חפיר בגבול ישראל מצרים
182	מפה 26: האזורים המפורזים קו שביתת הנשק עם סוריה
204	מפה 27: שטחי אימונים בשלהי 1952
234	מפה 28: שטחי אימונים שנקבעו בצו סגירת הרמטכ"ל – נובמבר 1955
240	מפה 29: הגושים שנקבעו ב-1953 עם ביטול המחוזות

רשימת טבלאות

15	טבלה 1: מרכיבי חיל המצב של הצבא הבריטי
16	טבלה 2: סוגי המתקנים של הצבא הבריטי
62	טבלה 3: מתקני שירות אכסון ותחומי אחריותם
70	טבלה 4: מסגרות צה"ל במלחמת העצמאות כצרכני קרקע
91	טבלה 5: קביעת חטיבות המילואים ומרחבי גיוסן – מאי 1949
132	טבלה 6: חטיבות/ מחוז בראשית 1950
149	טבלה 7: האזורים בהם נמסרו מחנות צה"ל
150	טבלה 8: מחנות הצבא הבריטי בשימוש צה"ל
151	טבלה 9: סוגי המחנות במרחבי הפקודים
201	טבלה 10: מסגרות צה"ל כצרכני קרקע
261	טבלה 11: שימושי הקרקע של צה"ל ויחסי הגומלין עם המערכת האזרחית – מהות וקביעה מרחבית
262	טבלה 12: שימושי הקרקע של צה"ל ויחסי הגומלין עם המערכת האזרחית – גורמים ומניע